

Nej snadnější a nejoblíbenější pedagogické činnosti podle mínění středoškolských učitelů

Rudolf Šrámek

Úvod

Předběžné sdělení předkládá výsledky dílčího průzkumu mínění středoškolských učitelů o snadnosti a obtížnosti jejich pedagogických činností. Souvisí s podobným sdělením, které se týká mistrů odborné výchovy.

V návaznosti na naše dřívější aktivity v oblasti přípravného vzdělávání učitelů odborných předmětů¹ byl proveden průzkum míry obtížnosti pedagogických činností středoškolských učitelů. Uskutečnil se v roce 2000 ve čtrnácti okresech (Blansko, Brno, Brno-venkov, Bruntál, Břeclav, České Budějovice, Český Krumlov, Havlíčkův Brod, Jeseník, Jihlava, Kroměříž, Přerov, Vsetín a Znojmo). Bylo do něj zapojeno 34 škol, 58 učitelů všeobecných předmětů a 231 učitelů odborných předmětů. Charakteristiku respondentů uvádí tabulka 1. Rozdělení respondentů konkretizuje tabulka 2. Výsledky průzkumu míry obtížnosti pedagogických činností podle názorů samotných středoškolských učitelů prezentuje tabulka 4. Průzkum souvisí s řešením výzkumného záměru PEF MZLU v Brně (MSM 43110007, 1999–2003).²

Tyto naše průzkumy mají v první řadě návaznosti na předešlá publikovaná šetření (Šimoník, 1995, s. 102; Bendl, 1997, s. 54–64) Pak, v širších souvislostech, na později vydanou Bílou knihu (Národní program . . . , 2001).

Seznam posuzovaných pedagogických činností

V individuálních dotaznících měli respondenti možnost posuzovat činnosti podle následujícího výčtu. Pořadí, v jakém jsou činnosti uváděny, nemá jiný než orientační význam.

1. Formulování výchovných cílů vyučovací jednotky.
2. Používání výchovných metod k výchově žáka.
3. Používání výchovných metod k výchově skupiny žáků.
4. Udržování kázně žáků při vyučování.
5. Řešení kázeňských přestupků žáků ve škole.

¹ Vystoupení autora na konferencích Profesní růst učitele (Brno, listopad 2001), Poslání učitele v učíci se společnosti (Praha, září 2000), Proměny školy, učitele a žáka (Brno, srpen 2000), Výzkum zaměřený na učitele (Liberec, červen 2000) a Mezinárodní vedecké dni (Nitra, květen 2000).

² Podílel se na něm autor sdělení se svými externími spolupracovníky, např. s D. Bálkovou, D. Borčovou, E. Bouškovou, F. Děrdou, M. Dohnalovou, J. Dřevojanovou, Z. Háneckovou, B. Kadlecovou, I. Klímovou a E. Němcovou.

6. Uplatňování individuálního přístupu k žákům ve vyučovací jednotce.
7. Přizpůsobování vyučování věku žáků.
8. Formulování vzdělávacích cílů vyučovací jednotky.
9. Provedení didaktické analýzy učiva.
10. Rozvržení učiva na celý školní rok.
11. Stanovení učiva pro vyučovací jednotku.
12. Rozvržení sledu vyučovací jednotky.
13. Provedení nejzákladnější pedagogické (biopsychosociální) diagnostiky žáka.
14. Aktivizování žáka v průběhu vyučovací jednotky.
15. Udržování pozornosti žáků v průběhu vyučovací jednotky.
16. Komunikování se žáky v podobě slovní i mimoslovní.
17. Součinnost s nadprůměrnými žáky ve vyučovací jednotce.
18. Součinnost s průměrnými žáky ve vyučovací jednotce.
19. Součinnost s podprůměrnými žáky ve vyučovací jednotce.
20. Motivování žáků ve vyučovací jednotce.
21. Vysvětlování učiva ve vyučovací jednotce.
22. Zodpovídání dotazů žáků ve vyučovací jednotce.
23. Opakování a procvičování učiva ve vyučovací jednotce.
24. Hodnocení a klasifikování žáků ve vyučovací jednotce.
25. Formulování učebních otázek a úloh ve vyučovací jednotce.
26. Sestavování polostandardního didaktického testu a jeho používání ve vyučovací jednotce.
27. Organizování samostatné práce žáků ve vyučovací jednotce.
28. Používání vnitřně diferencovaného vyučování.
29. Používání problémového vyučování.
30. Používání adekvátních učebních pomůcek k názornému vyučování.
31. Reagování přiměřeným způsobem na neočekávaný vývoj vychovávání a vzdělávání ve vyučovací jednotce.
32. Stanovení pozice žáků ve skupině, ve třídě a v ročníku.
33. Stanovení sociálního klimatu skupiny, třídy a ročníku.
34. Součinnost se spolupracovníky (ostatními pedagogy) při plnění úkolů školy.
35. Posuzování sebe sama analýzou magnetofonového (videomagnetofonového) záznamu vyučovací jednotky.

Charakteristika respondentů

Tab. 1a: *Charakteristika respondentů – učitelé všeobecných předmětů*

Znaky respondentů	Muži	Ženy	Celkem
Rozsah věku v letech	21–55	20–63	20–63
Průměr věku v letech	39,00	41,53	40,97
Nejčastější délka věku v letech	3×42 let	3×40 let	4×42 let
Rozsah délky praxe vůbec v letech	1–32	1–42	1–42
Průměr délky praxe vůbec v letech	15,69	18,08	17,55
Nejčastější délka praxe vůbec v letech	2×18 let	5×20 let	4×1 rok
Rozsah délky pedagogické praxe v letech	1–30	1– 42	1–42
Průměr délky pedagogické praxe v letech	13,00	16,04	15,36
Nejčastější délka pedagogické praxe v letech	3×1 rok	4×16 let	5×20 let

Tab. 1b: *Charakteristika respondentů – učitelé odborných předmětů*

Znaky respondentů	Muži	Ženy	Celkem
Rozsah věku v letech	27–68	21–57	21–68
Průměr věku v letech	45,70	40,80	43,52
Nejčastější délka věku v letech	7×59 let	8×42 let	12×42 let
Rozsah délky praxe vůbec v letech	2–48	1–35	1–48
Průměr délky praxe vůbec v letech	22,21	17,75	20,22
Nejčastější délka praxe vůbec v letech	9×15 let	12×10 let	16×15 let
Rozsah délky pedagogické praxe v letech	1–41	1 –34	1–41
Průměr délky pedagogické praxe v letech	15,38	13,58	14,56
Nejčastější délka pedagogické praxe v letech	10×10 let	8×6 let	17×5 let

Rozdělení respondentů

Tab. 2a: *Rozdělení respondentů – učitelé všeobecných předmětů*

Délka pedagogické praxe v letech (průměrná délka = 15,36 let)	Muži	Ženy	Celkem
1. skupina – do 15 let pedagogické praxe	7	18	25 43,10 %
2. skupina – nad 15 let pedagogické praxe	6	27	33 56,90 %
	13 22,41 %	45 77,59 %	58 100,00 %

Tab. 2b: Rozdělení respondentů – učitelé odborných předmětů

Délka pedagogické praxe v letech (průměrná délka = 15,36 let)	Muži	Ženy	Celkem
1. skupina – do 15 let pedagogické praxe	51	48	99 42,86 %
2. skupina – nad 15 let pedagogické praxe	77	55	132 57,14 %
	128 55,41 %	103 44,59 %	231 100,00 %

Výsledky průzkumu

Tab. 3a: Výsledky výzkumu – učitelé všeobecných předmětů

Respondenti	Nejsnadnější pedagogická činnost	Nejobtížnější pedagogická činnost
1. skupina (muži a ženy)	5×č. 21	4×č. 15
2. skupina (muži a ženy)	6×č. 11	4×č. 35
Muži 1. a 2. skupina	4×č. 16	2×č. 15 2×č. 32 2×č. 33
Ženy 1. a 2. skupina	10×č. 11	5×č. 31
Respondenti celkem	10×č. 11 10×č. 21	5×č. 26 5×č. 31 5×č. 35

Tab. 3b: Výsledky výzkumu – učitelé odborných předmětů

Respondenti	Nejsnadnější pedagogická činnost	Nejobtížnější pedagogická činnost
1. skupina (muži a ženy)	11×č. 1 11×č. 10	9×č. 19 9×č. 29
2. skupina (muži a ženy)	22×č. 10	16×č. 29 16×č. 35
Muži 1. a 2. skupina	19×č. 10	15×č. 29 15×č. 35
Ženy 1. a 2. skupina	14×č. 10	12×č. 19
Respondenti celkem	33×č. 10	25×č. 29

Průzkum prokázal, že nejsnadnější pedagogickou činností (dovedností) podle názorů (mínění) respondentů je v případě učitelů všeobecných předmětů stanovení učiva pro vyučovací jednotku a také použití monologické

metody vysvětlování. V případě učitelů odborných předmětů je tou nejnadhnější činností rozvržení učiva na celý školní rok.

Zjistilo se, že nejdvětší obtíže učitelům všeobecných předmětů činí tvorba a využití standardizovaného didaktického testu, dále reagování přiměřeným způsobem na neočekávaný vývoj výchovně-vzdělávacího procesu ve vyučovací jednotce a autodiagnostika na základě magnetofonového nebo videomagnetofonového záznamu vyučovací jednotky. Učitelům odborných předmětů dělá nejdvětší problémy používání aktivizujících problémových metod.³

Náš souběžný obdobný průzkum míry obtížnosti pedagogických činností mistrů odborné výchovy⁴ vyzněl tak, že jednoznačně nejnadhnější pedagogickou činností je formulování výchovných cílů vyučovací jednotky (učebního dne). Za nejobtížnější pedagogickou činnost je považována autodiagnostika z auditivního nebo audiovizuálního záznamu vyučovací jednotky, respektive části učebního dne.

Literatura

- BENDL, S. Dotazníkové šetření o subjektivní obtížnosti učitelských činností. *Pedagogika*, 1997, roč. 47, č. 1, s. 54–64.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. *Bílá kniha*. 1. vyd. Praha: MŠMT ČR a ÚVI, 2001. 98 s.
- ŠIMONÍK, O. *Začínající učitel*. Brno: Paido, 1995.
- ŠRÁMEK, R. K pedagogické způsobilosti učitelů odborných předmětů středních škol. In: VESELÁ, Z., ŠVEC, V. (ed.) *Proměny školy, učitele a žáka na přelomu tisíciletí*. Brno: Konvoj, 2001.
- ŠRÁMEK, R. Jak dál v přípravném vzdělávání učitelů odborných předmětů. *Pedagogická orientace*, roč. 2002, č. 4, s. 110–111.

Adresa autora: PaedDr. Rudolf Šrámek, CSc., Provozně ekonomická fakulta MZLU, Ústav humanitních věd, Zemědělská 1, 613 00 Brno

³Podle obou součástí tabulky 3 lze samozřejmě vyjmenovat další nejnadhnější a nejobtížnější činnosti 1. a 2. skupin mužů a žen. V tomto sdělení to nepokládáme za nutné. Nepokládáme zde rovněž za potřebné předkládat úvahy o vazbách našich zjištění na obsah přípravného a dalšího vzdělávání středoškolských učitelů či učitelů vůbec.

⁴Uskutečnil se v 15 okresech České republiky, bylo do něj zapojeno 32 učilišť a 283 mistrů odborné výchovy (157 mužů a 126 žen). Proveden byl rovněž v roce 2000 (pilotáž se uskutečnila o rok dříve).